

Dipositats en l'arxiu Històric de Tarragona es conserva una extensa col·lecció de volums d'actes municipals. Aquestes actes, que fins l'última guerra civil estigueren a l'Arxiu Municipal de la ciutat, abarquen un període tan extens com el que va des de l'any 1358 fins 1799. La resta de volums fins els nostres dies es troba a l'arxiu original.

La sèrie és gairebé seguida si s'exceptua algun període o volums solts que actualment no consten a l'inventari: així de 1360 es passa a 1369, de 1369 a 1374, de 1375 a 1382 i de 1389 a 1395.

D'èpoques posteriors a 1400, falten els volums 1452, 1478, 1553, 1556-1561, 1564, 1470-1580, 1583-1594, 1633, 1638 i 1643.

Malgrat aquesta manca, la història de la ciutat, i gairebé es podria dir, de Catalunya, es pot anar seguint pas a pas, si a més, es té en compte l'existència d'altres llibres o documents redactats pel mateix consell i que actualment estan guardats a l'arxiu esmentat: llibres d'ordinacions, relacions de càrrecs, llibres d'obres («Passada del Mur»), pergamins o papers (Còpies de cartes tramessas al rei, càrrecs reials, a l'arquebisbe o Papat, etc.).

Cenyint-nos al tema que marca el títol del treball, els incidents que visqué la ciutat entre els anys 1358, que és el primer del qual se'n conserven actes, fins 1400, estan reflectits en 14 volums. Caldria afegir-hi, a més, un llibre de les ordinacions que es redactaren des de 1356 fins a 1432 i uns capítols de paraïres i relacions.

Aquests volums tenen tots els uns característiques externes similars: una mida d'uns trenta per vint i tres centímetres, amb una enquadernació de pergamí que usualment és un document reutilitzat i firmat poc temps abans de fer-se el llibre. Moltes vegades el pergamí està secat i donat que és d'una mida superior al llibre, plegat pels marges i amb uns cordons que el mantenen unit. Els volums estan cosits en cordill o pergamí per fixar aquests plec, forment una estructura rígida i pesant.

MONTSERRAT SANMARTÍ ROSET

Les actes municipals de Tarragona (1358-1400)

«ESTUDIS CASTELLONENCS»

Nº 6 1994-1995, pp. 1325-1332

Dipositats en l'arxiu Històric de Tarragona es conserva una extensa col·lecció de volums d'actes municipals. Aquestes actes, que fins l'última guerra civil estigueren a l'Arxiu Municipal de la ciutat, abarquen un període tan extens com el que va des de l'any 1358 fins 1799. La resta de volums fins els nostres dies es troba a l'arxiu original.

La sèrie és gairebé seguida si s'exceptua algun període o volums solts que actualment no consten a l'inventari: així de 1360 es passa a 1369, de 1369 a 1374, de 1375 a 1382 i de 1389 a 1395.

D'èpoques posteriors a 1400, falten els volums 1452, 1478, 1553, 1556-1561, 1564, 1470-1580, 1583-1594, 1633, 1638 i 1643.

Malgrat aquesta mancança, la història de la ciutat, i gairebé es podria dir, de Catalunya, es pot anar seguint pas a pas, si a més, es té en compte l'existència d'altres llibres o documents redactats pel mateix consell i que actualment estan guardats a l'arxiu esmentat: llibres d'ordinacions, relacions de càrrecs, llibres d'obres («Passada del Mur»), pergamins o papers (Còpies de cartes trameses al rei, càrrecs reials, a l'arquebisbe o Papat, etc.).

Cenyint-nos al tema que marca el títol del treball, els incidents que visqué la ciutat entre els anys 1358, que és el primer del qual se'n conserven actes, fins 1400, estan reflectits en 14 volums. Caldria afegir-hi, a més, un llibre de les ordinacions que es redactaren des de 1386 fins a 1422 i uns capítols de paraires i teixidors.

Aquests volums tenen tots ells unes característiques externes similars: una mida d'uns trenta per vint-i-tres centímetres, amb una enquadernació de pergamí que usualment és un document reutilitzat i firmat poc temps abans de fer-se el llibre. Moltes vegades el pergamí està sencer i donat que és d'una mida superior al llibre, plegat pels marges tant com semblà apropiat. Els angles solen estar cosits en cordill o pergamí per fixar aquests plecs, formant quadrats o triangles.

En la coberta superior hi sol haver l'any de consolat, el nom dels cònsols, sota l'escut de la ciutat i una nota, feta per un notari del segle XVII, «Vist per Riber», que feu un llibre on es recullen els censos que feia la ciutat. En el dors dels llibres la signatura actual i l'any del consolat en números romans. En la coberta inferior no hi acostuma a haver cap nota sino escrits o ratlles, com si l'escriuà provés la ploma i la tinta.

Dins, les actes apareixen en diversos quaderns de distint nombre de pàgines: podien variar entre 52 a 6 folis, cosits al dors utilitzant cordill fi o pergamí molt cargolat. A vegades, un trosset de pergamí reforça el full del mig del quadern. Normalment, els primers quaderns de les actes i dels comptes de clavaria solen ser els més gruixuts, a aquests se'ls afegia aquells altres quaderns o fulls que es creïa convenient.

La caixa d'escriptura també sol ser d'una mida bastant homogènia, vint-i-tres per quinze centímetres aproximadament. És evident que en la redacció d'un mateix llibre hi intervingueren distintes mans malgrat que cada any el consolat nomenés un notari com a escrivà de la cort. Pere Salvador, ho fou diversos anys, un altre escrivà fou Joan Virgili i el de l'últim any transcrit, Pere Sabater, notari, que cobrà 25 ll. anuals per salari «per fer tots actes que toquen a la ciutat, axí ordinaris com extraordinaris...»

Els catorze llibres que abarquen aquests quaranta-vuit anys de la història de Tarragona, estan escrits en un tipus de lletra que comença amb gòtica catalana, fins arribar a exemples de lletra gòtica bastarda. El que és de notar, és que les actes solen estar escrites en una lletra molt clara, neta, sentada amb alguns exemples de lletra cal·ligràfica, com poden ser les primeres pàgines del llibre de 1396. Els quaderns dedicats als comptes de clavaria solen ser escrits en lletra gòtica cursiva o bastarda, molt menys cuidats, amb un ductus molt més ràpids.

Malgrat tot, del conjunt dels llibres es destacaria la seva claredat i bona presentació. Cal remarcar que les actes conservades són els esborranys passats a net, per tant, sense ratllats, ordenat. De les primeres actes de l'any 1397-98, se'n conserva el quadern que feu servir l'escrivà per prendre notes de les actes.

L'idioma emprat varia segons els anys. Així l'any 1358-1360 està escrit bàsicament en català, però tot allò que són formularis i algunes decisions de consell estan en llatí.

Aquesta norma es repeteix en diferents anys: 1369, 1388-89, 1383-95, 1397-99. Els comptes de clavaria també solen estar escrits en català, excepte molts pagaments de censals que la ciutat feia a diverses persones que són en llatí.

Un aspecte que cal remarcar són les notes al marge dels escrits, posades normalment en el segle XVII, i se suposa pel notari Ribera, donades les indicacions que es troben a la coberta dels llibres d'actes. També apareixen alguns dibuixos, com mans, per indicar alguna determinació de consell o claus convertides en perfils humans, molt ben fets per cert (1397-1399, fol. 20).

No hi acostuma haver gaires majúscules ornamentades, i si n'hi ha alguna, l'ornamentació sol consistir en un requadre a la lletra inicial fet per un rasgue cargolat.

La tinta usada és de color negre grisós, algunes vegades una mica esvaïda, però generalment clara i fàcil de seguir.

Les abreviatures solen ser les més corrents per aquests tipus de textos d'aquesta època: així abunden els p(per), p(pro), els signes d'abreviatura: ratlla, ratlla ondulada, cargol, les abreviatures com q̄ (quondam), nre (nostre) sct (sanct) i els seus compostos. Monedes: flōr (florins), ll. (lliures), s. (sous) drs (diners). Títols honorífics: mīr(micer), hōrāts (honrats) v̄ens (venerabilis). Són força nombroses i sobretot repetitives.

També els noms propis de persones més usuals, acostumen a estar sistemàticament abreujats: A (Arnau), P. (Pere), G. (Guillem), Bn̄g (Berenger), Bn̄t (Bernat), Miq̄l (Miquel).

La majoria dels fulls tenen la seva filigrana, la més corrent de les quals és un arc tensat amb una fletxa.

L'estat de conservació de la majoria dels llibres és bo. Alguns dels volums semblen no complets. Aquest és el cas, per exemple, de l'any 1384-85 que l'última acta conservada és del dia 9 d'octubre i coincideix amb l'acabament d'un quadern.

Normalment, cada volum coincideix en un any de consolat, o sigui, comença a mitjans d'abril, segons la Pasqua i sol acabar a finals de març o principis d'abril de l'any següent; això sobretot a partir dels últims llibres estudiats. De totes maneres, el volum dotzè i el catorzè abarquen períodes més llargs.

Entrant ja en l'aspecte intern dels llibres, cal dir que estan dividits en dos grans apartats. El primer correspon a la notació de les actes dels consells municipals i el segon als pagaments que feia el clavari amb els béns que eren de la universitat.

L'esquema de les actes sol ser gairebé igual si es distingeixen dos tipus: el primer seria el de nomenament de cònsols, obrer, clavari, mostassaf o altres càrrecs i l'altre tipus serien les sessions celebrades amb el consell ja constituït.

Tant unes com altres acostumen a començar amb la data —dia, més i any— després l'expressió «fon publicamente publicat consell general» o «fuit convocatum et congregatum consilium generalem».

Especifica qui feia la crida (durant bastants anys, Joan del Bosc) i «sono tube» o «ab so de trompeta» o «per vocem...» els ciutadans de Tarragona són avisats de l'acte. El lloc de reunió solia ser la casa del Consell «hospicio consolatus civitatis» però per alguns temes determinats, podria ser el palau de l'arquebisbe, el monestir dels frares predicadors, el claustre de la Catedral o dins la seu.

Per acabar, la fórmula «foren les persones següents» o «in qua quidem consilio generali interfuerunt omnis infrascripti» Alguna vegada aquesta última expressió ha estat anul·lada passant directament a la relació dels cònsols, consellers i ciutadans que tenien dret a anar als parlaments i que assistien en aquell determinat. El nombre variava moltíssim segons la decisió presa pel Consell per a tal qüestió, que canvià al llarg d'aquests anys, com de l'interès per assistir als actes dels propis consellers. Hi ha determinació de consell on es decideix imposar una multa de 2 sous a aquell conseller que no assisteixi a la reunió «si donchs just inpediment no havien, del qual impediments hagen a ésser conxeadors los cònsols de la ciutat...» (Any 1388 fol. 3) o advertís que a consell sols poden anar qui són consellers o tenen albarà (1393-94 fol. 8) demanant la seva puntualitat (1393-94 fol. 9).

A continuació es precedia a la inseculació, que és seguida pas a pas, i al jurament dels nous càrrecs, en el cas de les convocatòries per noves eleccions. En les sessions ordinaries, després de la dita relació, es començaven a plantejar les qüestions que la ciutat tenia amb la decisió que prenia el Consell. Moltes vegades, al marge de la determinació hi ha una petita nota que fa referència a allò que es tracta.

L'estructura de cada punt a solucionar és sempre igual: es planteja el problema d'una manera ben esqueta, «A la proposició feta per...», seguit per la resolució decidida «Es determenat per lo honrat Consell...».

Els parlaments no tenien cap número determinat de qüestions a resoldre sinó que variava segons les necessitats de la ciutat.

Així, no és estrany trobar convocatòries on només es solucionava una qüestió al costat d'altres amb 19 o 20 punts diferents.

No hi ha mai cap fórmula al final de la sessió que dongui per acabada aquesta.

Els temes que es podien tractar en aquest parlament podien ser molt variats, com ja s'ha dit, encara que alguns punts eren estudiats molts més cops que altres. Aquests temes poden ser reunits en quatre grans grups:

- A) Les relacions de la ciutat amb l'arquebisbe i l'esglèsia en general.
- B) Les relacions de la ciutat amb la monarquia.
- C) Les relacions de Tarragona amb altres ciutats o poblacions, especialment amb les del Camp.
- D) Les qüestions internes de la ciutat.

Aquesta classificació podria fer-se notablement més llarga però sembla que en aquests quatre punts, podien estar englobats la majoria dels punts a discutir. També cal dir que moltes vegades aquests grups s'interrelacionen. Així no és estrany trobar qüestions entre els dos primers punts: les relacions entre els oficials reials i els de l'Arquebisbe no solien ser gaire bones i sovint la ciutat en patia: els anys 1388-89 i l'any 1393 foren especialment difícils pels tarragonins per aquests problemes.

De totes maneres, els quatre punts classificadors, tenen uns aspectes que els uneix i és que la ciutat sempre va estar mancada de diner i de població. Aquestes dues qüestions apareixen gairebé a cada parlament. Si la ciutat tenia dificultat pel manteniment de les càrregues normals de la universitat, cada vegada que alguna imposició extra del rei arribava, fos quina fos la quantitat demanada, originava uns problemes gravíssims a tots els ciutadans ja que aquestes noves demandes havien de cobrar-se per via de talles. Així, és sobtant veure com la ciutat intenta per tots els mitjans no haver de fer despendis o justificar els no pagaments d'alguna d'aquestes demandes. Els fets familiars reials-casaments d'alguns membres de la monarquia, naixements, mort de Pere el Cerimonios o Joan I, o la coronació d'aquest

monarca o la mateixa estada dels reis a la ciutat —eren considerats com una sangria econòmica notable per la ciutat—. Si a això s'afegeixen els fets armats —Guerra amb Castella, organització d'una «Santa Armada» per anar a Sardenya, o per defensar-se d'actacs de «moros», o la gran multa pels fets dels principis de 1392— es pot veure com la ciutat visqué i, cada cop més, amb la qüestió econòmica sense resoldre.

Altres dos aspectes estan també presents en totes les actes: la salvaguarda dels privilegis de la ciutat: Els cònsols encarreguen diverses vegades fer copiar aquests privilegis per tal que tant l'arquebisbe com el rei i els seus oficials respectius sabessin bé quins eren: Joan Pasqual, Pere Sabater, Pere Bugar, Anton Gili, Antoni Cabot, Antoni Tost i d'altres, cobraren per fer aquestes còpies o «trasllats».

L'altre punt seria la redacció d'ordinacions que marquessin les pautes sobre el comerç d'allò que la ciutat proveís. Tant podrà ser que en redactessin de noves com que modifiquessin, adaptant-les a les necessitats variants de Tarragona, les ja existents. El control perquè es complissin és evident i són moltes les determinacions de Consell perquè tots els habitants de la ciutat, tant si eren oficials del consolat com ciutadans corrents, seguissin les normes. Per aquesta qüestió la ciutat tingué diversos i durs enfrontaments amb l'arquebisbe per l'entrada i venda de vi per part dels canonges i altres preveres a particulars de la ciutat sense pagar les imposicions ni seguir la normativa que regia a la ciutat. Inclús hi ha alguna advertència contra aquells que tenen familiars eclesiàstics.

Els comptes de clavaria solen anar després de les actes. No tots els anys d'actes tenen el quadern de clavaria immediatament després. Aquest és el cas de l'any 1400 que té els comptes de clavaria en el volum següent. Normalment a l'inici de cada relació de clavaria sol haver-hi una petita fórmula introductòria del clavari i dels seus comptes «Registrum albaranum et apocharum clavarie Nicholai Rochafort iunioris anno consulatus Asberti Laurencii, Francisci Anthoni et Petri Forner qui incepit anno MC nono et finit anno MCCCC prima madii» (A:M 1397-1399 fol 28). Després s'entra de ple al reconeixement dels pagaments fets pel Consell. Es pot dir que com els pagaments eren bàsicament censals o sous a oficials de la cort, les fórmules es repeteixen per tots els llibres. Les petites notes en una cara d'una pàgina n'hi solen haver unes cinc — s'estructuren de la següent manera:

- Nom del clavari: «En Nicholau Rochafort...».
  - Expressió del càrrec: «Clavari l'any present de la ciutat de Tarragona...».
  - Verbs indicant acció: «dats o dats e paguats...».
  - Direcció: «a.n Pasqual d'Assin...».
  - Motiu: «ha agranada la plaça del censal...».
  - Quantitat: «quinque solidos».
  - Reconeixement del pagament per part del creditor: «E en la paga son recobrats d'ell... ab lo present albarà de reebuda».
  - Data: «Scrit en Terragona a V de maig de l'any MCCCXC nono».
- Les èpoques solien també, tenir totes la mateixa estructura:
- Nom del creditor: «Ego Petrus Bassa...».
  - Naturalesa del creditor: «Civis Terracone...».
  - Expressió de reconeixement del pagament: «Confiteor habuisse numerando a vobis venerabilis Nicholao Rochafort clavarario anni presente civitatis Terracone...».
  - Quantitat del pagament: «Confiteor habuisse numerando a vobis venerabilis Nicholao Rochafort clavarario anni presente civitatis Terracone...».
  - Quantitat del pagament: «Viginti libras undecim solidos quatuor denarios barchinonensis».
  - Notícia del pagament: «Dicte civitatis mihi facit de censuale mortuo».
  - Data del venciment del pagament censal: «singulis annis prima die mensis madii...».
  - Validació del pagament: Lloc de firma, data i testimonis.
  - Validació del censal: Firma del notari de la cort.

Normalment tant les fórmules dels pagaments, com les de les èpoques solen estar abreujades (etc.). Apareixen escrits solament el nom del clavari, nom del creditor, fórmula de pagament «fiteor

huisse numerando a vob», nom clavari, quantitat rebuda, motiu, data de cobrament censal i data d'època, testimonis.

Els rebuts escrits en català també apareixen exactament igual d'abreujats.

L'extensió dels comptes de clavaria pot variar molt d'un any a l'altre com passa exactament igual amb les actes. Així a l'any 1384-85, les pàgines dels comptes de Clavaria ocupen des de la pàgina 25 a la 67, a l'any 1385-1386, de la pàgina 33 a la 67 i en canvi l'any 1397-1399 ocupa les pàgines 37, 38 i 39.

Un fet que cal remarcar és que tots els comptes de clavaria estan escrits en una lletra molt més cursiva que la de les actes que és més sentada i inclús cal·ligràfica, acostumen a haver-hi les mateixes abreviacions i nexes.

Per completar les actes es poden trobar cartes dirigides a personalitats de la vida política ja siguin de la ciutat, de Catalunya o gent estrangera. Aquests documents acostumen a estar relacionats amb decisions preses pel Consell, doncs solen tractar de peticions de disminució de deutes, demanda de reconeixement de privilegis antics amb la còpia de l'antic document, proclames solemnes del parlament per justificar noves talles, precís per afavorir antics servents de la Corona, etc. Aquestes cartes tant poden trobar-se escrites en les últimes pàgines del llibre (Any 1387-88 fol. 57-58), com en fulls solts guardats dins d'un sobre.

Aquesta potser seria la forma més corrent de conservar-se. (Any 1399-1400, 7 fulls solts). Si el document és un borrador, sol estar ple de ratlles, paraules anul·lades o escrits al marge o superposats. Si el document és original, sol estar escrit en lletra bastarda perfectament emmarcat en la caixa d'escriptura sense notes ni marques.

Aquests llibres d'actes municipals que abarquen uns 48 anys de la vida de Tarragona, han estat transcrits en la «Col·lecció de Documents de l'Arxiu Històric Municipal de Tarragona» editats per l'Excel·lentíssim Ajuntament de Tarragona, de la qual ja se n'han publicat vuit números sota la direcció de diferents transcriptors, Joan Icart, Sabí Peris, Josefina Cubells, Francesc Cortiella i Montserrat Sanmartí.

Tots els números de la Col·lecció tenen una introducció històrica, un comentari codicològic, un altre paleogràfic, a l'inici de la transcripció i un petit vocabulari així com un índex de topònims i un altre onomàstic.

Seria molt llarg esmentar tots aquells investigadors que han consultat aquestes actes, ja que tots els que han escrit sobre Tarragona en aquesta època medieval, ho han hagut de fer tant d'una manera directa com a través de publicacions on se'n fa referència. Dels qui han treballat les actes, caldria remarcar Emili Morera Llauredó a «Tarragona Cristiana» especialment en el volum II, segona part; a J.M. Recasens i Comes a «La ciutat de Tarragona», volum II, i al llibre de Francesc Cortiella Odena «Una ciutat catalana a darreries de la Baixa Edat Mitjana: Tarragona».

A continuació es fa una relació de les actes i ordinacions publicades:

— ICARD i LEONILA, Joaquim: *Ordinacions i crides de la ciutat de Tarragona (segles XIV-XVII)*. Col·lecció de Documents de l'Arxiu Històric Municipal, núm. 1. Tarragona, Ajuntament, 1982. 191 pàgines.

— ICARD i LEONILA, Joaquim, Sabí PERIS I SERRADELL: *Actes municipals 1358-1360*. Col·lecció de Documents de l'Arxiu Històric Municipal, núm. 2. Tarragona, Ajuntament, 1983. 205 pàgines.

— CUBELLS I LLORENÇ, Josefina: *Actes municipals 1369, 1374-1375*. Col·lecció de Documents de l'Arxiu Històric Municipal, núm. 3. Tarragona, Ajuntament, 1984. 219 pàgines.

— CORTIELLA i ODENA, Francesc; Montserrat SANMARTÍ i ROSET: *Actes municipals 1378-79, 1383-84*. Col·lecció de Documents de l'Arxiu Històric Municipal, núm. 4. Tarragona, Ajuntament, 1986. 147 pàgines.

— CORTIELLA i ODENA, Francesc; Montserrat SANMARTÍ i ROSET: *Actes municipals 1384-85, 1385-86*. Col·lecció de Documents de l'Arxiu Històric Municipal, núm. 5. Tarragona, Ajuntament, 1986. 193 pàgines.

— CORTIELLA i ODENA, Francesc; Montserrat SANMARTÍ i ROSET: *Actes municipals 1386-87, 1387-88*. Col·lecció de Documents de l'Arxiu Històric Municipal, núm. 6. Tarragona, Ajuntament, 1987. 238 pàgines.

— CORTIELLA i ODENA, Francesc; Montserrat SANMARTÍ i ROSET, Norbert MIRACLE i FIGUEROLA: *Actes municipals 1388-89, 1393-95*. Col·lecció de Documents de l'Arxiu Històric Municipal, núm. 7. Tarragona, Ajuntament, 1988. 209 pàgines.

— SANMARTÍ i ROSET, Montserrat: *Actes municipals 1397-99, 1399-1400*. Col·lecció de Documents de l'Arxiu Històric Municipal, núm. 8. Tarragona, Ajuntament, 1991. 173 pàgines.